

Bruk av lyd som lokkemiddel for fugler

Faktaark for prosjektet «Fugleturisme i Midt- og Øst-Finnmark», et prosjekt i «Naturarven som verdiskaper (M)»

Bruk av lyd for å lokke til seg fugler er en metode for å effektivisere fuglekikkingen. Lydlokk kan gi mulighet til flere næropplevelser. Med lydbruk kan man få se flere arter i løpet av en tur, og ha større mulighet for å se sjeldenheter. Tradisjonelt har lokkelyd hovedsakelig vært brukt i forbindelse med ringmerking og annet vitenskapelig arbeid. I utgangspunktet har dette vært lite kontroversielt. Med den siste utvikling av smarttelefoner, små portable lydavspillere, digitale lydsamlinger og app'er, har lydavspilling blitt allment lett tilgjengelig. Bruken har dermed eksplodert. Dette har igjen medført økt skepsis. Har dette negative følger for fuglene eller opplevelsen av fugler i naturen? I dette faktaarket er fordeler og ulemper med bruk av lydlokk diskutert.

Metoder

I utgangspunktet er det flere metoder som kan fungere for å lokke til seg en art. Det mest vanlige er å bruke vanlig sang for å provosere fram svar fra en revirhevdende fugl i hekketiden. Metoden fungerer for mange arter, som for eksempel ulike ugler og sangere. Responsen kan imidlertid være variabel. Tid på døgnet, værforhold og om fuglen er etablert i parforhold, er noen av mange faktorer som kan ha innflytelse. Det er stor variasjon mellom ulike arter og individer. For mange arter vil også sang fungere utenfor hekkesesongen. Særlig ungfugler synes å kunne være nysjerrige og lett å tiltrekke.

I tillegg til sang for å markere reviret eller tiltrekke seg en make, har fuglene ulike lokke- og varsellåter. Disse låtene brukes for å holde kontakten seg i mellom. Som sangen kan låtene både virke tiltrekkende og avskrekkende. Tilfeller der man har en ukjent fugl sittende i en busk, er et eksempel der lokkelåter kan være effektivt for å få fuglen til å vise seg. En del fugler reagerer også på sangen av arter de «hater». Avspilling eller plystring av enkelte uglearters sang, kan derfor lokke fram flere spurvefuglarter. Om disse så hisser seg opp å

varsler fare, vil dette igjen kunne tiltrekke flere fugler. På samme måte vil varsellåter som fugler bruker når de oppdager slanger eller annen fare tiltrekke forskjellige

© Jan Erik Roer

Kappsteintrout, Lesotho. Fuglesangen varierer og stimuleres av en lang rekke faktorer. Mange fugler synger gjerne i fuktig vær.

Lydlokking brukes som en metode innen ringmerking. Mange arter lar seg lokke av sang under høsttrekket. Her er tre spurveugler fanget ved Lista Fuglestasjon.

arter, som ved felles innsats kan mobbe vekk fienden. I utgangspunktet er det ikke så vanlig å spille av denne type lyder, men i stedet etterligne varsellyder i form av såkalt «pishing», eller bruk av en mekanisk fuglelokk.

Nytte og bruk

Når jeg peker på tilfeller der lydlokk brukes og er nyttig innen vanlig fuglekikking, er det samtidig opplagt at det kun er fuglekikkeren som har glede av dette. For fuglene man forsøker å lokke, vil en slik kunstig lydpåvirkning kun være ubetydelig eller negativ.

Lydlokk brukes nok mest innenfor vanlig fuglekikking i forbindelse med såkalt «krysseaktivitet» (målet er kun å se fuglen) for å lokke fram en sjelden eller uvanlig fugl som har dukket opp. Særlig når slike fugler dukker opp i hekketiden, vil de kunne være temmelig hissig og lette å lokke fram. I slike tilfeller er lydbruken som regel uorganisert og vanskelig å styre. Dette gir mulighet for en temmelig intens lydeksposering og risiko for at fuglen kan bli forstyrret. Et stadig sterkere fokus på fotografering kan isolert sett, eller i sammenheng med situasjonene over, medføre ytterligere økt belastning. På samme måte som for fuglekikking, vil lydbruk kunne være til stor hjelp for en fotograf som ønsker nærbilder.

Et mål for mange fuglekikkere når de besøker et nytt område, er å se flest mulig av de spesielle artene som finnes der. Spesielt flotte eller karismatiske arter kan ha opplevelsverdi for generelt naturinteresserte. Mange

arter er enkle å finne der de sitter i et fuglefjell eller overvintrer i en havn. Verre er det med relativt sjeldne arter som lever spredt og/eller skjult, slik mange skogs- og våtmarksarter gjør. Det er nettopp for slike arter at lydbruk er mest aktuelt og effektivt.

Det er nok innen den organiserte fugleturismen at lokking brukes mest. På slike turer vil ofte kundene ha en begrenset tid på de ulike lokaliteter, der det å få se områdets spesialiteter står i fokus. For skogslevende arter med skjult atferd, må de svært ofte lokkes fram. Med god lokal kunnskap og rett lydbruk, vil man kunne lokke fram de aktuelle sjeldne skogsartene i løpet av en morgentur. I norsk målestokk er det ikke mange områder som er aktuelle i denne sammenheng, men noen arter som lappsanger og lappugle i Sør-Varanger kan ha internasjonal interesse.

Fugle- og turistmessig vil en slik skog ha stor verdi om den er lett tilgjengelig, og effektivt kan «skaffe fram» eksklusive arter. Dette kan gi positive ringvirkninger for guider med kunnskap om lyd og tilhold, og som kan tjene gode penger på tilreisende grupper. Sekundære effekter kan være næringsvirksomhet i form av overnatting og annet salg. Slike skogsområder får økt kommersiell verdi gjennom fugleturisme, og vern av naturverdiene står dermed sterkere i konkurranse med annen arealbruk.

I en rekke land i er fugleturismen betydelig. Spesielt gjelder dette deler av Sør- og Mellom-Amerika med

© Jan Erik Roer

Bakkelevende fugler i regnskog er nesten umulig å få se uten lokking. Denne brunvingemesitten på Madagsakar er et eksempel på en slik art.

stort arts mangfold i skog. I en del kjerneområder har bruken av elektronisk lokk blitt veldig intens. Disse områdene har dermed også vært de første der man har fått økt fokus på de negative effektene av lydbruken.

Negative effekter av lydbruk i forhold til folk

Avspilling av fuglelyder vil normalt i liten grad være til sjanse for vanlige folk. Da aktivitetene gjerne skjer i avsidesliggende naturområder, vil den negative innfallsvinkelen være at folk opplever unaturlig lokk som lydforurensning, og dermed noe som påvirker naturopplevelsen på en negativ måte. Følelsen av urørt natur forsvinner. Slike reaksjoner kan komme fra andre i samme område, eller fra deltagere i en gruppe som ikke setter pris på at kunstig lyd i naturmiljøet benyttes. Dette også fordi man kan oppfatte fuglens respons og observasjonen som unaturlig i forhold til normal atferd. Dette er noe turledere bør være seg bevisst og ha diskutert med gruppen i forkant.

Den klassiske problemstillingen i forhold til lydbruk er episodene som kan oppstå hvis flere er ute samtidig for se eller lytte etter samme art, og der den ene gruppen bruker lyd for å lokke, mens den andre gruppen intetanende er henrykt over å få høre den sjeldne arten. Litt humor kan det bli om de to gruppene møtes, men

irritasjonen kan like gjerne ta overhånd.

Siden det er stor risiko for at lydbruk kan ha negativ effekt på fuglene, er det de konflikter der noen har brukt lyd, og fuglen siden har forsvunnet, som skaper størst konflikter mellom fuglefolk. Uavhengig av realiteter må turledere eller andre lydbrukere være forberedt på å få skylden dersom sjeldne fugler har forsvunnet etter lydbruk. Man må også regne med negativ respons fordi deltagere eller andre mener at lydbruken kan ha skadevirkninger, særlig overfor sjeldne og rødlistede arter.

Skadevirkninger for fuglene ved bruk av lokkelyd

Siden omfattende bruk av lydlokk i fornøylelessammenheng er relativt nytt, er det beskjedent med forskningsresultater der mulige effekter er inngående studert. Derimot er det ganske mange historier og eksempler der en sjelden fugl har forsvunnet etter kraftig lydspilling, eller at fugler har blitt utslitt etter repetert lydbruk i forbindelse med fotografering.

En fornuftig tilnærming for å se påvirkningen fra fuglens side, vil være å ta utgangspunkt i fuglens kommunikasjon. Siden fugler ikke har evnen til å småprate som tidsfordriv slik vi mennesker gjør, må vi oppfatte all deres kommunikasjon som vesentlige

meldinger. Lydene de gir fra seg er viktige for optimal atferd og overlevelse. Dette medfører at så snart vi bruker kunstige lokkelyder, sender vi meldinger inn i deres verden som kan ha fysiologiske og atferdsmessige konsekvenser. Om man har kunnskap om fugler eller bruker «føre var prinsippet», trenger man ikke å ha bevis for å anta at lydbruk vil ha negativ effekt.

Fuglesangens funksjon

Her følger noen eksempler som kan gi økt forståelse av sangens betydning. Vanlig fuglesang brukes i utgangspunktet av hannene for å forsvare et revir og tiltrekke seg hunner. Styrke og utførelse av sangen har betydning for hannens suksess med å tiltrekke seg hunner og holde andre hanner unna. Det er også slik at sangen kan stimulere egen og andres selvfølelse og hormonproduksjon. Her i ligger at sang kan stimulere andre hanner til å synge og eksponere seg mer, og hunner til å forberede seg på parring.

Det er ikke vanskelig å avlede en rekke mulige negative følger av dette. Den mest åpenbare er at kraftig lydbruk kan få hanner til å gi opp reviret umiddelbart, stilt opp mot den «enorme» rivalen. Det kan bety mislykket hekking, eller at den vil flytte til et dårligere område som kan medføre redusert reproduksjon. Motsatt kan sang provosere og medføre at hannen eksponerer seg mer. I verste fall øker det risikoen for å bli tatt av predatorer. Det er også en risiko at fuglen kaster bort mye energi som ellers skulle ha gått til pleie av make og oppfostring av unger. Generelt i økologien er at summen av små faktorer ofte er betydelig. Videre argumentasjon og forskning som ser på interaksjoner mellom fugler og energibruk, kan dermed raskt trekke opp en rekke nye mulige følger. Et eksempel kan knytte seg opp mot avspilling av lyd utenfor hekkesesongen og hvordan det kan påvirke hormonproduksjon, noe som kan gi uønsket atferd og energibruk i forhold til årstiden.

Generelle råd

I utgangspunktet er det opp til den enkelte hvordan man ønsker å bruke lokkelyd for at fuglearter skal komme nærmere eller bli mer synlige. Det finnes i dag ingen entydig etablert standard for hva som er akseptabel bruk av lyd. I utgangspunktet er fenomenet relativt

nytt og lite allment, dog økende. I Norge finnes det ikke egne særlige lover som regulerer dette. Derimot er teksten i naturmangfoldloven § 15 relevant : «*Unødig skade og lidelse på viltlevende dyr og deres reir, bo eller hi skal unngås*». Fra utlandet kan det nevnes at den amerikanske fuglevern organisasjonen (ABA) anbefaler sine medlemmer om ikke å bruke lyd i områder der det ferdes mange fuglekikkere, eller overfor spesielle arter.

Generelt oppfordres det til at man ikke gjentar lydavspilling særlig lenge. Dette gjelder både i de tilfellene fuglen svarer, slik at den ikke blir utslitt, eller når fuglen velger ikke å svare. Ønsker den ikke å ta utfordringen lyden gir, har den nok en grunn til det som fuglekikkeren bør respektere.

Det er enighet i de fleste fuglefora at de mest alvorlige skadevirkningene kan unngås ved å følge noen enkle retningslinjer. I praksis anbefaler man ingen eller redusert lydbruk jo mer sjelden eller sårbar den aktuelle arten er. Det samme gjelder for bruk av lyd der mange folk ferdes, eller overfor fugler som det er sannsynlig at mange ønsker å se. Fare for gjentatt lydbruk tilsier da at ingen bruker lyd. Utover dette vil faren for å gjøre skade reduseres jo vanligere arten er, og jo mindre lyd man bruker.

Med dette faktaarket håper jeg å ha gitt en bedre innsikt og forhåpentligvis en mer gjennomtenkt tilnærming til bruk av lokkelyd, som både tar hensyn til fuglene og andre fuglekikkere ved avspilling av digital lyd.

Aktuell litteratur

Dunne, P. The Art of Pishing. How to Attract Birds by Mimicking Their Calls. 2006. Stackpole Books.

Mennill, DJ, Ratcliffe LM, Boag PT. Female eavesdropping on male song contests in songbirds. Science 2002;296:873.

Portlock, S. Birders Use Smartphones to Play Bird Songs, Birders Squawk About Increased Use of Apps to Lure Birds Into View. Wall Street Journal. <http://online.wsj.com/news/articles/SB10001424052702304244904579276551350667062>

Faktaarket er laget av Jan Erik Røer